

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมในการประกอบอาหารของชาวไทยนั้น มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ และนิยมใช้ครกเป็นอุปกรณ์ในการโขลก บด หรือผสมอาหาร มากระทั่งทุกวันนี้ จึงกล่าวได้ว่า ครกเป็นอุปกรณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ในการปรุงอาหารให้มีรสชาติแบบไทย สมัยก่อนชาวไทยส่วนมากใช้ครกไม้และครกดินเผา กัน แต่ครกไม้และครกดินเผา มีการสึกกร่อนแตกหักง่าย จึงได้มีการพัฒนาการในการทำครกจากไม้และดินเผา มาเป็นการสกัดด้วยหิน เพราะสามารถโขลก บด หรือผสมอาหารได้ละเอียดรวดเร็วกว่า

ประชาชนโดยทั่วไปเข้าใจว่า ตำบลอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี คือแหล่งที่มีการผลิตและจำหน่ายครกหินที่มีชื่อเสียงและมากที่สุดในประเทศไทย แต่จากการสัมภาษณ์นายสงัด กิ่งแก้ว กำนันตำบลบ้านสาง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2541 ทราบว่า มีกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจจากตำบลอ่างศิลา มาสั่งซื้อและสั่งทำครก ครั้งละกว่า 500 ลูก เพื่อนำไปประทับตราและจำหน่ายในนามของครกหินอ่างศิลา ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนายกิมไข่ แซ่ลี้ อายุ 73 ปี ซึ่งมีอาชีพเป็นช่างสกัดครกหินและเป็นเจ้าของกิจการจำหน่ายครกหินอ่างศิลา เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2541 เวลา 15.00 น. ณ ร้าน ลีเซี่ยงฮวด หมู่ 4 ถนนสายบน ตลาดอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรีว่า ปัจจุบันนี้ หินอ่างศิลาที่ใช้สำหรับการทำครกแทบจะหาไม่ได้ ต้องสั่งซื้อหินจากจังหวัดตาก จังหวัดลพบุรี และจังหวัดสระบุรี มาเป็นวัตถุดิบ มีหลายร้านในตำบลอ่างศิลา ได้สั่งซื้อครกหินสำเร็จรูปจากจังหวัดพะเยา มาเพื่อนำมาจำหน่ายในร้านของตนเอง

จากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้มองเห็นความสำคัญของอาชีพการสกัดครกหินในจังหวัดพะเยา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสกัดครกหินจังหวัดพะเยาได้มีการดำเนินการและถ่ายทอดความรู้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษไม่น้อยกว่า 3 ชั่วอายุคนแล้ว (วิมล ปิงเมืองเหล็ก, 2538, หน้า 645) และถือได้ว่าเป็นอาชีพท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีรูปแบบของการดำรงชีวิตในลักษณะของงานช่างและงานศิลป์ และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนไทย (ปราณี วงศ์ยะรา, 2538, หน้า 10-11) ทำให้สะท้อนถึงความคิด ความเพียรพยายาม ความฉลาดในการ

เลือกใช้วัตถุดิบและวิธีการที่เหมาะสม ทั้งนี้ยังเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเชื่อ และผูกพันกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

แต่ในสภาวะปัจจุบัน ผลจากการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก การรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ ที่เผยแพร่เข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว นั้น เกิดการปฏิสัมพันธ์และการสนองตอบในการนำเอาเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ เข้ามาใช้ในการประกอบอาชีพ ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ พฤติกรรม รวมทั้งการดำรงชีวิต ที่มีผลต่อระบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดเดิมของชุมชน การเปลี่ยนรูปแบบและพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามเงื่อนไขของสังคม (ชูเกียรติ ลิขสุวรรณ, 2535, หน้า 61-65)

ตามหลักเศรษฐศาสตร์ (ณรงค์ ธนาวิภาส, 2539, หน้า 42-43) ถือว่าสิ่งที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพใดๆ ต้องอาศัยปัจจัย 4 ประการ คือ ที่ดิน (Land) แรงงาน (Labor) ทุน (Capital) และความสามารถในการประกอบการ (Entrepreneurship) อาชีพการสกัดครกหินจำเป็นต้องอาศัยปัจจัย ดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นหลัก จึงจะสามารถดำรงชีพและถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกหลานและชนรุ่นหลังได้

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพท้องถิ่น ที่ทำให้มีผลกระทบต่อการถ่ายทอดความรู้ เช่น ปัญหาจากผลผลิตต่ำ ปัญหาจากภัยธรรมชาติ ปัญหาจากการทำตามอย่าง ปัญหาทางการตลาด ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน (สุรีย์พร เจริญนิช, 2539, หน้า 10-11) ปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดในการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการประกอบอาชีพ และปัญหาจากพื้นฐานความรู้ต่ำ ทุนทรัพย์น้อย ยึดมั่นกับการดำรงชีวิตแบบเดิมไม่พัฒนา อยากเป็นคนทันสมัยโดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะติดตามมา (ณรงค์ เล็งประชา, 2539, หน้า 102-107) ปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสภาวะเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิศาสตร์ (วิบูลย์ ลิขสุวรรณ, 2539, หน้า 127-139) ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงาน (ยุทธพล พักมงคล, 2538) และปัญหาโครงสร้างของหลักสูตรของโรงเรียนในท้องถิ่นที่ยังไม่เอื้ออำนวยต่อการศึกษากลับมาเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้อาชีพการสกัดครกหิน ซึ่งเป็นอาชีพท้องถิ่นของตนเอง เป็นต้น

ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อให้ทราบว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง และมีผลกระทบต่อผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ และผู้ที่รับการถ่ายทอดความรู้อาชีพการสกัดครกหินจังหวัดพะเยา โดยทำการศึกษาวิจัยถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านั้นว่ามีสาเหตุมาจากอะไร มีผลกระทบอย่างไร มากน้อยแค่ไหน และนำผลนั้นๆ มาวิเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาองค์กรหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเหล่านั้นให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพทางสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ตลอดจนทั้งเป็นการสร้างค่านิยม ปลูกฝังทัศนคติ ให้ผู้มีอาชีพนี้ และชุมชนในท้องถิ่นเกิดความรักและหวงแหนใน

ความเป็นอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาและเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้สามารถถ่ายทอดความรู้อาชีพการสกัดครกหินนี้ไปยังชนรุ่นหลัง ของชาวบ้านบ้านจิวใต้ หมู่ที่ 6 และ บ้านจิวเหนือ หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา สืบต่อไปได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้อาชีพการสกัดครกหินจังหวัดพะเยา

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของประชากร

1. ครอบครัวที่ประกอบอาชีพการสกัดครกหิน บ้านจิวใต้ หมู่ที่ 6 และบ้านจิวเหนือ หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
2. ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ ได้แก่
 - 2.1 เจ้าอาวาสวัดบ้านจิว ตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ในฐานะเป็นผู้นำทางศาสนาในชุมชน
 - 2.2 กำนันตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ในฐานะเป็นผู้นำทางการปกครองในชุมชน
 - 2.3 ผู้อำนวยการโรงเรียนประจำตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ในฐานะเป็นผู้นำทางการศึกษาของชุมชน
 - 2.4 ผู้จัดการด้านการตลาด ตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ในฐานะผู้แทนจำหน่ายครกหินในชุมชน
 - 2.5 ผู้มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพการสกัดครกหิน ตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ในฐานะผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับถ่ายทอดความรู้อาชีพการสกัดครกหิน
 - 2.6 หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ในฐานะผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับสุขภาพในชุมชน

ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษามีขอบเขตของเนื้อหา ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดพะเยา
2. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับอาชีพการสกัดครกหิน
3. ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ
4. ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น

5. ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพวนามัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

อาชีพการสกัดครกหิน หมายถึงอาชีพการสกัดครกหินของผู้ประกอบอาชีพการสกัดครกหินบ้านจิวใต้ หมู่ที่ 6 และบ้านจิวเหนือ หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ หมายถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้อาชีพการสกัดครกหินของผู้ประกอบอาชีพการสกัดครกหินบ้านจิวใต้ หมู่ที่ 6 และบ้านจิวเหนือ หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

ครกหิน หมายถึง อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาหาร ผลิตจากหินอัคนีหรือหินแกรนิต จากแหล่งผลิตบ้านจิวใต้ หมู่ที่ 6 และบ้านจิวเหนือ หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

ช่างสกัดครกหิน หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพการสกัดครกหิน บ้านจิวใต้ หมู่ที่ 6 และบ้านจิวเหนือ หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

การแกะสลักหิน หมายถึง การใช้เครื่องมือแกะเอาเนื้อหินส่วนที่ไม่ต้องการออก หรือสลักให้ผิวหน้าของหินเกิดร่องรอย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดรูปทรงและลวดลายตามที่กำหนด ถ้าเป็นการแกะสลักที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เรียกว่า งานประติมากรรม เช่น การแกะสลักพระพุทธรูป การแกะสลักใบเสมา ส่วนการแกะสลักหินทั่วไปเรียกว่า งานปฏิมกรรม เช่น การแกะสลักรูปคน ตึกดา เป็นต้น

การถ่ายทอดความรู้ หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ทางด้านทักษะ ความเข้าใจ วิธีการ ตลอดจนทัศนคติ ในการสกัดครกหิน จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงขั้นตอนและวิธีการสกัดครกหิน และวิธีการถ่ายทอดความรู้การสกัดครกหินจังหวัดพะเยา
2. เข้าใจถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และมีผลกระทบต่อการถ่ายทอดความรู้อาชีพการสกัดครกหิน
3. ได้ข้อเสนอแนะที่จะนำไปสู่การพัฒนาอาชีพการสกัดครกหินจังหวัดพะเยา และวิธีการถ่ายทอดความรู้อาชีพการสกัดครกหิน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการสนับสนุน และส่งเสริมอาชีพนี้ทั้งในด้านการอนุรักษ์และพัฒนา